

ΑΛΚΗΣΤΗ ΧΡΟΝΑΚΗ*

ΔΗΜΙΟΥΡΓΩΝΤΑΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΖΩΗ:
ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΒΡΕΦΙΚΗΣ-ΝΗΠΙΑΚΗΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Η ΑΝΑΓΚΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ να ακούει, να επινοεί και να διηγείται ιστορίες είναι ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του και αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής του. Πρόκειται για μια ανάγκη διαχρονική που επηρεάζει σημαντικά τη ζωή των ανθρώπων κάθε ηλικίας, διαφορετικά σε κάθε φάση της ζωής τους. Στην πρώτη φάση, από τη γέννηση μέχρι την ηλικία των 6 ετών, η αφήγηση ιστοριών, είτε προφορική από τους γονείς, τους συγγενείς και τους γύρω ενήλικες είτε από κάποιο βιβλίο έχει πολλαπλά οφέλη, οφέλη που στις μετέπειτα ηλικίες δεν εμφανίζονται με την ίδια ένταση και στον ίδιο βαθμό.¹ Όταν αναφερόμαστε σε αφήγηση ιστοριών σ' αυτές τις ηλικίες, δεν εννοούμε μόνο ιστορίες που επινοούνται ή καθημερινές αφηγήσεις για τα πράγματα που κάναμε, που ακούσαμε, που είδαμε, που σκεφτήκαμε. Στην επικοινωνία μας με τα μωρά, ειδικά τους πρώτους μήνες της ζωής τους, η αφήγηση περιλαμβάνει περιγραφή γεγονότων που έχουν συμβεί, που συμβαίνουν ή που πρόκειται να συμβούν, παιδικά τραγούδια (nursery rhymes), επινοημένα τραγούδια, παιχνίδια με τα χέρια, το κορμί και τις λέξεις. Πρόκειται, δηλαδή, για έναν λόγο με καλά δομημένη σύνταξη, με αρχή και τέλος, που το νόημά του περιλαμβάνεται κυρίως στα λεγόμενα (Bonnafé 2017: 200, 38).

* Εκπαιδευτικός, Διδάκτωρ Διδακτικής της Λογοτεχνίας ΑΠΘ.

1. Τα οφέλη από την αφήγηση δεν εμφανίζονται στον ίδιο βαθμό, είτε γιατί οι αποδέκτες είναι εξοικειωμένοι με το βιβλίο και την αφήγηση ιστοριών, είτε γιατί δεν είναι και υπάρχει μεγάλη δυσκολία και αρκετά εμπόδια στον τομέα του ενδιαφέροντος και της μοιρασμένης αυτής απόλαυσης. Δεν πρόκειται για ανυπερέβλητα εμπόδια, αλλά σίγουρα θέλει περισσότερο χρόνο και προσπάθεια (Bonnafé 2017: 35).

Η σημασία της αφήγησης αυτής, της κουβέντας στα βρέφη, τονίζεται από όλους όσους ασχολούνται με την ανάπτυξη των παιδιών. Είναι ο τρόπος με τον οποίο τα βρέφη όχι μόνο μαθαίνουν να μιλούν, να επικοινωνούν λεκτικά, αλλά και να κατανοούν τη λειτουργία του κόσμου, να δημιουργούν τις βάσεις πάνω στις οποίες θα χτίσουν τις γνώσεις τους για τον κόσμο και τις σχέσεις, καθώς και να αντιλαμβάνονται πιο περίπλοκες και αφηρημένες έννοιες (Weisleder & Fernald 2013). Πολλές φορές όμως ο προφορικός λόγος δεν είναι αρκετός, οι λέξεις, οι έννοιες που χρησιμοποιούμε καθημερινά είναι περιορισμένες και δεν αξιοποιούνται πλήρως οι δυνατότητες των παιδιών (Massaro 2015).

Η έρευνα των Hart και Risley που πραγματοποιήθηκε το 1995, κατά την οποία παρακολούθησαν 42 οικογένειες και τα παιδιά τους μέχρι την ηλικία των 3 ετών, έδειξε ότι υπάρχει πολύ μεγάλη διαφορά στο λεξιλόγιο που αποκτούν τα παιδιά μέχρι αυτήν την ηλικία, ανάλογα με την τάξη στην οποία ανήκουν. Η έρευνα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα παιδιά που μεγαλώνουν σε προνομιούχες οικογένειες (από κοινωνική και οικονομική άποψη), φτάνουν να έχουν ακούσει μέχρι και 30 εκατομμύρια λέξεις παραπάνω σε σχέση με τα παιδιά που μεγαλώνουν σε οικογένειες χαμηλών κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων. Οι ερευνητές διαπίστωσαν, επίσης, ότι τα παιδιά μιμούνται και τελικά γίνονται σαν τους γονείς τους σε θέματα συμπεριφοράς, γλώσσας και στον τρόπο με τον οποίο αλληλεπιδρούν με τους άλλους, ενώ η παρακολούθηση των παιδιών και μετά την ηλικία των 3 ετών έδειξε ότι η επίδοσή τους σ' αυτή την ηλικία μπορεί να προβλέψει και το πώς θα τα πάνε στο σχολείο αργότερα. Αφορμή για τη συγκεκριμένη έρευνα στάθηκε το γεγονός ότι προηγούμενες μελέτες και παρεμβάσεις που είχαν κάνει σε παιδιά σχολικής ηλικίας για βελτίωση του λεξιλογίου τους και της σχολικής τους επίδοσης δεν είχαν μακροχρόνια και πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα, κι ενώ κατά τη διάρκεια της παρέμβασης υπήρχαν βελτιώσεις, αυτές σταματούσαν από τη στιγμή που σταματούσε και η οποιαδήποτε παρέμβαση.

Η έρευνα των Hart και Risley μπορεί να έχει διάφορα μειονεκτήματα, όπως μικρό δείγμα, παρακολούθηση των γονέων και των παιδιών τους συγκεκριμένες ώρες, και ο αριθμός των 30 εκατομμυρίων λέξεων μπορεί να είναι υπερβολικός σύμφωνα με μετέπειτα έρευνες. Ωστόσο, πρόκειται για μια έρευνα-σταθμό αφού όλες όσες έχουν ακολουθήσει επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ των παιδιών που μεγαλώνουν σε οικογένειες οι οποίες μιλάνε και διαβάζουν στα παιδιά τους και σε οικογένειες οι οποίες ανταποκρίνονται στα όσα λένε τα παιδιά τους, χωρίς όμως να προωθούν

τη συζήτηση και να τους εξηγούν αυτά που λένε (Fernald & Weisleder 2013). Οι διαφορές αυτές, αντί να μειώνονται καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν και συνυπάρχουν στο σχολείο, αυξάνονται. Ήδη από την ηλικία των 24 μηνών υπάρχει μια διαφορά 6 μηνών μεταξύ παιδιών που μεγαλώνουν σε οικογένειες οι οποίες εμπλέκονται σε συζητήσεις με τα παιδιά τους σε σχέση με παιδιά που δεν τους απευθύνεται ο λόγος, αλλά απλώς παρευρίσκονται σε κουβέντες μεταξύ ενηλίκων (Fernald et al. 2013).

Αυτό που προκύπτει, λοιπόν, είναι ότι η επιρροή του σχολείου σε σχέση με την ετοιμότητα του παιδιού να διαβάσει και να γίνει αναγνώστης ωχριά μπροστά στην επιρροή που έχει από τις προσχολικές του εμπειρίες, από το περιβάλλον στο οποίο περνά τα πρώτα χρόνια της ζωής του. Ο τρόπος με τον οποίο μιλά, ακούει και σκέφτεται, διαμορφώνεται πριν από οποιαδήποτε σχολική εμπειρία (Herb 2001). Πάνω σ' αυτήν την άτυπη εκπαίδευση θα στηρίξει τη μελλοντική του τυπική εκπαίδευση. Η αδυναμία των γονέων να προετοιμάσουν γνωστικά και γλωσσικά τα παιδιά τους και να τα καταστήσουν αναγνώστες μπορεί εύκολα να αλλάξει αν ενισχυθούν οι γονείς χρησιμοποιώντας βιβλία και διαβάζοντας στα παιδιά από τη γέννησή τους.² Έτσι, δεν εκτίθενται απλώς τα παιδιά σε περισσότερες λέξεις, αλλά υπάρχει μια αλληλεπίδραση γονέα - παιδιού όπου και οι δύο προσέχουν το ίδιο πράγμα την ίδια στιγμή και η συζήτηση που γίνεται είναι ρευστή, δεν αρχίζει και τελειώνει εκείνη την ώρα, αλλά συνεχίζεται και εμπλουτίζεται συνεχώς (Hirsh-Pasek et al. 2015).

Σημαντικό ρόλο σ' αυτό μπορούν να παίξουν οι βιβλιοθήκες, οι οποίες έχουν τη δυνατότητα να αποτελέσουν έναν ενδιάμεσο σταθμό μεταξύ σχολείου και οικογένειας, όσον αφορά τον χρόνο, τον χώρο και φυσικά τον τρόπο. Γονείς, παιδιά και βιβλιοθηκονόμοι, εκπρόσωποι ενός επίσημου φορέα, πολλές φορές εκπαιδευτικοί, ή άλλοι ειδικοί, συνυπάρχουν εκτός σπιτιού σε έναν χώρο που από τη μία υποδηλώνει

2. Αυτό δεν σημαίνει ότι η ανάγνωση ανάλογων βιβλίων, εικονογραφημένων, πρέπει να περιοριστεί μόνο στα πολύ μικρά παιδιά. Τα συγκεκριμένα βιβλία μπορούν να παίξουν «τον ρόλο του εναύματος, του καταλύτη [καθώς] είναι ένα στήριγμα της συνδιαλλαγής μεταξύ παιδιών και ενηλίκων και συνδέει, επίσης, τον καθένα με την κοινότητα στην οποία ανήκει» (Bonnafé 2017: 61). Μπορούν επιπλέον να βοηθήσουν τα παιδιά να ανακαλύψουν τη χαμένη μοιρασμένη απόλαυση της ανάγνωσης και έτσι να συμβάλουν στη μείωση των πολιτισμικών ανισοτήτων και ίσως της σχολικής αποτυχίας. Αρκεί η ανάγνωση να γίνει με τους ίδιους όρους που γίνεται όταν ένας γονέας ή ένας ενήλικας διαβάζει στο μωρό του, αποδεδειγμένη από κάθε πρόθεση άμεσης μάθησης και αποδοτικότητας. Ίσως μια τέτοιου είδους παρέμβαση να είχε περισσότερα και πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στα παιδιά που αποτυγχάνουν στο σχολείο.

μια έννοια εκπαίδευσης, από την άλλη δεν φέρει το άγχος της τυπικής εκπαίδευσης, είναι δηλαδή απογυμνωμένος από διάφορους συνειρμούς. Στον χώρο της βιβλιοθήκης, γονείς και παιδιά μπορούν να περνούν χρόνο μαζί διαβάζοντας βιβλία «λογοτεχνίας», βιβλία δηλαδή που λένε ιστορίες, χωρίς να κάνουν κάτι άλλο χρηστικό μ' αυτά, πέραν του να κουβεντιάζουν γι' αυτά ή να παίζουν με τις ιστορίες. Η ανάγνωση αυτή, για απόλαυση και μόνο, στα παιδιά προσχολικής ηλικίας σχετίζεται άμεσα με τη γλωσσική τους ανάπτυξη και την αναγνωστική τους ετοιμότητα και επιτυχία. Στα αγόρια, για παράδειγμα, η καθημερινή ανάγνωση στην ηλικία των 4-5 τους δίνει ένα προβάδισμα ενός ολόκληρου χρόνου συγκριτικά με αυτά που δεν ακούνε βιβλία, ενώ στα κορίτσια οι διαφορές είναι ακόμα μεγαλύτερες (Kalb & van Ours 2013). Και στις δύο περιπτώσεις, εκτός από το γεγονός ότι η μεγαλόφωνη ανάγνωση τα προετοιμάζει για μια εγγράμματη ζωή, τα εξοικειώνει με την απόλαυση της ανάγνωσης, δυναμώνει τη σχέση γονέα - παιδιού και χτίζει συναισθηματικές και κοινωνικές δεξιότητες που θα τα ακολουθούν για μια ζωή (High & Klass 2014). Έχουν έτσι περισσότερες πιθανότητες να γίνουν αναγνώστες και να βελτιώσουν τη ζωή τους, να μετακινηθούν δηλαδή κοινωνικά και οικονομικά, αφού έχει αποδειχθεί ότι η έλλειψη αναγνωστικών δεξιοτήτων σχετίζεται άμεσα με κακή οικονομική εξέλιξη, ενώ διαιωνίζει έναν κύκλο φτώχειας, κακής υγείας και εξάρτησης.

Στις παιδικές βιβλιοθήκες του εξωτερικού, η οργάνωση προγραμμάτων ή κύκλων αναγνώσεων στα πολύ μικρά παιδιά, από τη γέννησή τους μέχρι την ηλικία των 6 ετών, είναι συνηθισμένη πρακτική. Υπάρχουν βιβλιοθήκες στις οποίες αυτό γίνεται με πρωτοβουλία των βιβλιοθηκονόμων, και άλλες όπου γίνεται στο πλαίσιο προγραμμάτων που στόχο έχουν την εκπαίδευση και πληροφόρηση όσων περισσότερων γονέων γίνεται για τη σημασία του βιβλίου και της ανάγνωσης στην πρώτη παιδική ηλικία.³ Σε κάποιες χώρες, στο πλαίσιο αυτών των

3. Ενδεικτικά: στην Αμερική υπάρχει το πρόγραμμα Every Child Ready to Read, μια πρωτοβουλία των βιβλιοθηκών για να εκπαιδεύσουν τους γονείς, το Books for babies, ένα πρόγραμμα που εφαρμόζεται εθνικά και δίνει στους νέους γονείς πληροφορίες για τη σημασία της ανάγνωσης, ένα βιβλίο και μια κάρτα βιβλιοθήκης. Στον Καναδά υπάρχει το Ready for Reading που βασίστηκε στο αμερικανικό Every Child Ready to Read. Στην Αγγλία η οργάνωση National Literacy Trust εφαρμόζει προγράμματα για να στηρίξει τη γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών, καθώς και το Bookstart το οποίο ήταν το πρώτο εθνικό πρόγραμμα στον κόσμο που μοίρασε βιβλία για μωρά, και εμπλέκει βιβλιοθήκες, εκπαιδευτικούς και εργαζόμενους στον χώρο της υγείας, και στην Ιταλία το Nati per Leggere.

προγραμμαμάτων συνεργάζονται παιδίατροι, επισκέπτες υγείας και άλλοι εργαζόμενοι στον χώρο της υγείας, κυρίως σε σχέση με τα παιδιά, προκειμένου να ενημερώσουν τους γονείς για τη χρησιμότητα της ανάγνωσης, αλλά και για να προσφέρουν βιβλία σε οικογένειες που δεν έχουν αλλιώς πρόσβαση, είτε μέσω δανεισμού είτε μέσω δωρεάς (IFLA 2007). Οι δημόσιες βιβλιοθήκες προωθούν την ανάγνωση μ' αυτόν τον τρόπο, αλλά ταυτόχρονα αποτελούν έναν χώρο συνάντησης με αφορμή τα βιβλία. Συνδέουν έτσι την ανάγνωση με ευχάριστες εμπειρίες και, κατά συνέπεια, δημιουργούν θετικές στάσεις και αντιλήψεις απέναντι σ' αυτήν.

Στην Ελλάδα, δραστηριότητες για τα βρέφη και τα πολύ μικρά παιδιά δεν αποτελούσαν μέρος των υπηρεσιών των βιβλιοθηκών, καθώς δεν υπήρχε ούτε ο κατάλληλος χώρος ούτε τα κατάλληλα βιβλία. Τον Φεβρουάριο, όμως, του 2016, δημιουργήθηκε η πρώτη αποκλειστικά βρεφική-νηπιακή βιβλιοθήκη στην Αθήνα, η οποία ανήκει στον Οργανισμό Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας του Δήμου Αθηναίων, και ξεκίνησε τη λειτουργία της σε συνεργασία με το διεπιστημονικό σωματείο «Διαβάζοντας Μεγαλώνω».

Η βιβλιοθήκη είναι έτσι σχεδιασμένη ώστε να εξυπηρετεί παιδιά από 0 έως 6 ετών με τους συνοδούς τους. Υπάρχουν δύο διακριτοί χώροι, ο ένας για τα βρέφη και τα πολύ μικρά παιδιά και ο άλλος για τα παιδιά από 3 ετών και πάνω. Οι δύο χώροι επικοινωνούν προκειμένου οι χρήστες να μπορούν να μετακινηθούν από τον ένα χώρο στον άλλο για να διαλέξουν βιβλία, ενώ υπάρχει και οπτική επαφή ώστε οι συνοδοί να μπορούν να επιβλέπουν τα παιδιά τους με άνεση. Αυτή η διαμόρφωση της βιβλιοθήκης καθιστά εφικτή τη διοργάνωση δραστηριοτήτων και αναγνώσεων καθώς επιτρέπει την απομόνωση των χώρων.

Κατά τη διάρκεια του πρώτου χρόνου λειτουργίας της βιβλιοθήκης οργανώθηκαν στον χώρο της διάφορες δράσεις: αναγνώσεις, βιβλιοπαρουσιάσεις, μουσικοκινητικά παιχνίδια, χειροτεχνίες, επισκέψεις νηπιαγωγείων.⁴ Τις δραστηριότητες που αφορούσαν τα βρέφη τις παρακολούθησα αρχικά με την ιδιότητά μου ως μητέρας ενός μωρού και

4. Εκτός από τις δραστηριότητες που οργάνωσαν και συντόνισαν οι βιβλιοθηκονόμοι, στον χώρο της βιβλιοθήκης οργανώθηκαν εκδηλώσεις με αναγνώσεις, μουσική, δωρεά βιβλίων, κατασκευές κατά τις εορταστικές περιόδους των Χριστουγέννων και των Αποκριών από το σωματείο «Διαβάζοντας Μεγαλώνω» που υποστηρίζει τη λειτουργία της βιβλιοθήκης. Επιπλέον, από ομάδα του σωματείου (Σοφία Γρηγορίου, Άβα Χαλκιαδάκη και Άλκηστη Χρονάκη) οργανώθηκε κύκλος αναγνώσεων με τίτλο «Διαβάζοντας μεγαλώνουν!» που πραγματοποιήθηκε από τις 31/3 έως τις 9/6/2017 κάθε δεύτερη Παρασκευή για παιδιά ηλικίας 12-24 μηνών.

ως μέλους του σωματείου «Διαβάζοντας Μεγαλώνω». Οι αντιδράσεις των μωρών όμως ήταν τέτοιες που αποφάσισα να τις παρατηρήσω, να τις καταγράψω και να τις μελετήσω. Όποιος έχει βρεθεί σε τέτοιες δραστηριότητες ξέρει πόσο δύσκολη είναι η παρατήρηση, καθώς υπάρχει πολύς κόσμος, τα βρέφη και τα νήπια μπουσουλάνε, περπατάνε μαζί με τους γονείς τους, υπάρχει αρκετή φασαρία και αρκετά πράγματα γίνονται ταυτόχρονα (McKechnie 2006). Παρ' όλα αυτά, λόγω της διαμόρφωσης της βιβλιοθήκης αλλά και του τρόπου οργάνωσης των εκδηλώσεων, η παρατήρηση ήταν δυνατή χωρίς να αποσυντονίζονται τα παιδιά ή οι συνοδοί τους και να αποσπάται η προσοχή τους.

Στις δράσεις που αφορούν παιδιά, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για καινοτόμες δράσεις, παρατηρείται αρχικά μια αμηχανία, μια αίσθηση ελάχιστης ανταπόκρισης και διάδρασης. Αυτή η αρχική αίσθηση διαλύεται με την πάροδο του χρόνου καθώς οι συμμετέχοντες εξοικειώνονται όλο και περισσότερο με το τι συμβαίνει στον χώρο και γνωρίζουν τι να προσδοκούν, ενώ η καταγραφή των γεγονότων και των εντυπώσεων του παρατηρητή προσφέρει πολύτιμη πηγή πληροφοριών που δείχνει ότι τελικά συμβαίνουν πολλά πράγματα τα οποία δεν γίνονται αντιληπτά πάντα τη στιγμή που συμβαίνουν. Παρακάτω παρουσιάζονται μερικές από τις παρατηρήσεις που έκανα σχετικά με τη συμπεριφορά των μωρών στον χώρο της βιβλιοθήκης και της ανταπόκρισής τους σε δράσεις που πραγματοποιηθήκαν.

Κατά τη διάρκεια αναγνώσεων και απαγγελίας παιδικών τραγουδιών, τα βρέφη και τα νήπια ανταποκρίνονται και κινούνται στον χώρο με διαφορετικούς τρόπους. Τα περισσότερα δείχνουν ενδιαφέρον για τη δράση που εξελίσσεται, αν και δίνουν έμφαση σε διαφορετικά πράγματα. Παρατηρώ, ωστόσο, ότι εμφανίζονται οι πρώτοι αναδυόμενοι τρόποι αναγνωστικής ανταπόκρισης. Τα παιδιά, παρόλο που δεν μπορούν να εκφραστούν λεκτικά ακόμα, ανταποκρίνονται με το σώμα τους, τους ήχους και τα γέλια που κάνουν καθώς παρακολουθούν το βιβλίο και τις εικόνες. Κάποιες φορές, όταν βλέπουν μια εικόνα που τους ενθουσιάζει, χτυπούν παλαμάκια και προσπαθούν να χοροπηδήσουν. Κάποια άλλα παρακολουθούν προσεκτικά χωρίς να παίρνουν το βλέμμα τους από το βιβλίο και αλλάζουν θέσεις προκειμένου να βλέπουν καλύτερα. Ορισμένα νήπια προτιμούν τα παιδικά τραγουδάκια, πλησιάζουν τον χώρο όταν ακούνε το τραγούδι και απομακρύνονται όταν τελειώνει. Τους παίρνει περισσότερο χρόνο να εξοικειωθούν με την ανάγνωση και να παραμείνουν στον χώρο κατά τη διάρκεια της. Ίσως πάλι να παίζει ρόλο η επιλογή του βιβλίου και όχι η εξοικείωση με τη δραστηριότητα και τον χώρο. Άλλα, ενώ δείχνουν ότι δεν εν-

διαφέρονται και θέλουν κάτι άλλο, όταν οι συνοδοί τους προσπαθούν να τα απομακρύνουν, αυτά αρνούνται και επιστρέφουν. Τέλος, υπάρχουν και τα πιο θαρραλέα που δεν διστάζουν να απομακρυνθούν από τους γονείς τους, να πλησιάσουν τον ενήλικα που διαβάσει για να περιεργαστούν τον ίδιο και τα βιβλία που έχει κοντά του, κατανοώντας ότι αυτό που λέει δεν το βγάζει από το κεφάλι του αλλά το βρίσκει κάπου γραμμένο. Μερικά μάλιστα παίρνουν βιβλία από τα ράφια και τα αφήνουν δίπλα στον ενήλικα που διαβάσει μεγαλόφωνα. Μοιάζουν να επιλέγουν βιβλία για να διαβάσει μετά.

Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, αρχίζουν να μιλούν και να λένε τις πρώτες τους λέξεις. Αναπόφευκτα η ανταπόκρισή τους στα βιβλία αλλάζει αφού τώρα μπορούν να εκφραστούν και λεκτικά. Μια τέτοια περίπτωση είναι ο Μάκης, 18 μηνών, ο οποίος συνεισφέρει στη μεγαλόφωνη ανάγνωση συμπληρώνοντας με τις δικές του λέξεις. «Νωρίς κάποιο πρωί», λέει ο ενήλικος αναγνώστης και δείχνει την εικόνα και ο Μάκης, ενώ δεν κοιτά προς το βιβλίο, συμπληρώνει λέγοντας «ήλιος». Όταν τελειώνει το βιβλίο και ακούει «νύχτωσε τώρα, δεν βλέπουμε τον ήλιο», συνεισφέρει λέγοντας «φεγγάρι». Ο Μάκης είναι ένα παιδί που του διαβάζουν στο σπίτι, κατανοεί, επομένως, ότι η ανάγνωση είναι λέξεις και ξέρει ότι μπορεί να συνεισφέρει σ' αυτήν είτε συμπληρώνοντας αυτό που πρόκειται να πούμε είτε κουβεντιάζοντας γι' αυτό, γιατί αυτό ακριβώς κάνει λέγοντας τις λέξεις «ήλιος» και «φεγγάρι», έρχεται να συμπληρώσει και να μιλήσει για το βιβλίο. Ο Φώτης, 19 μηνών, παρακολουθεί με προσοχή την ανάγνωση χωρίς να σηκώνεται από την αγκαλιά της μητέρας του. Μόλις τελειώνει το βιβλίο, λέει «πάλι». Θέλει να ξανακούσει το βιβλίο, κάτι που είναι πολύ συνηθισμένο στα μικρά παιδιά, να ζητούν να ακούσουν το ίδιο βιβλίο ξανά και ξανά, προκειμένου να μπορέσουν να κατανοήσουν καλύτερα τα όσα άκουσαν, αλλά και γιατί η επανάληψη της ίδιας ιστορίας τους προσφέρει ασφάλεια. Στον χώρο της βιβλιοθήκης όμως, όταν την ίδια ιστορία τη διαβάσει κάποιος τρίτος, που δεν γνωρίζει τόσο καλά, έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν απερίσπαστα τον αναγνώστη, να δουν τις κινήσεις του, να μελετήσουν το πρόσωπό του και τις αλλαγές στο ύφος του καθώς διαβάσει, να ακούσουν τους διαφορετικούς ήχους της φωνής του και να εξοικειωθούν μαζί του. Τέλος, κάποια νήπια εντυπωσιάζονται ιδιαίτερα όταν ακούν ένα οικείο βιβλίο από κάποιον άλλον. Μπερδεύονται, νομίζουν ότι είναι το δικό τους και θέλουν να το πάρουν μαζί τους φεύγοντας. Αυτήν την ευκαιρία εκμεταλλεύεται μια μητέρα για να εξοικειώσει τον γιο της, 26 μηνών, με τη λειτουργία της βιβλιοθήκης και τον δανεισμό των βιβλίων.

Στο τέλος των δραστηριοτήτων τα βρέφη και τα νήπια θέλουν να κινηθούν και μπουσουλώνοντας ή περπατώντας πηγαίνουν σε διάφορα σημεία της βιβλιοθήκης για να κοιτάξουν βιβλία, παιχνίδια ή ό,τι έχουν παρατηρήσει. Αυτό δίνει την ευκαιρία στους γονείς να πλησιάσουν μεταξύ τους και, καθώς τα παιδιά τους είναι απασχολημένα για λίγο, να μιλήσουν και οι ίδιοι και να γνωριστούν καλύτερα. Βλέποντας τα παιδιά τους να αντιδρούν με παρόμοιο τρόπο, αποκτούν και κάποιο κοινό σημείο από το οποίο ξεκινούν να κουβεντιάζουν. Μητέρες που είναι τακτικοί χρήστες της βιβλιοθήκης και παρακολούθησαν δραστηριότητες γνωρίστηκαν καλύτερα, ήρθαν πιο κοντά. Κάποιες μάλιστα βρέθηκαν μεταξύ τους εκτός βιβλιοθήκης στην παιδική χαρά που βρίσκεται στον εξωτερικό χώρο, μετατρέποντας τη βιβλιοθήκη σε κάτι περισσότερο από χώρο ανάγνωσης ή δανεισμού βιβλίων, σε τόπο συνάντησης με ανθρώπους που έχουν κάτι κοινό να μοιραστούν.

Οι γονείς που χρησιμοποιούν τη βιβλιοθήκη⁵ είναι ως επί το πλείστον γυναίκες, έγγαμες, ηλικίας 36-45 ετών, πτυχιούχοι πανεπιστημίου ή με μεταπτυχιακές σπουδές. Οι περισσότερες εργάζονται και είναι ελεύθεροι επαγγελματίες (33%), ενώ οι δημόσιοι (21%) και οι ιδιωτικοί υπάλληλοι (19%) είναι σχετικά μοιρασμένοι. Κάποιες δηλώνουν άνεργες (12%), κάποιες οικιακά (10%) και, φυσικά, υπάρχουν και οι συνταξιούχοι (γιαγιάδες - παππούδες). Προέρχονται από όλες τις περιοχές της Αθήνας, ακόμη και από αρκετά μακρινές (Πειραιάς, Μοσχάτο, Χαϊδάρι), αν και οι περισσότερες είναι από πιο κοντινές περιοχές (Εξάρχεια, Ζωγράφου, Χαλάνδρι, Ψυχικό, Νέα Φιλοθέη και, φυσικά, Αμπελόκηποι). Όλες δηλώνουν ότι διαβάζουν οι ίδιες και ότι διαβάζουν συχνά στα παιδιά τους, καθημερινά ή μερικές φορές την εβδομάδα, αν όχι οι ίδιες, τότε κάποιος άλλος. Θεωρούν πολύ σημαντική την ύπαρξη της βιβλιοθήκης για την καλλιέργεια των παιδιών τους, αλλά και για γνωριμία με άλλους ανθρώπους, και οι περισσότερες χρησιμοποιούσαν βιβλιοθήκη ως παιδιά αλλά και κατά τη διάρκεια των σπουδών τους.

5. Έδωσα στις βιβλιοθηκονόμους ένα ερωτηματολόγιο το οποίο και τους ζήτησα να μοιράσουν στους συνοδούς των παιδιών. Απαντήθηκαν και επιστράφηκαν περίπου 60 ερωτηματολόγια. Τα στοιχεία που παραθέτω είναι από αυτά.

Συζήτηση

Η σημασία της μεγάλωφωνης ανάγνωσης σε μικρά παιδιά είναι ήδη αποδεδειγμένη από πολλές έρευνες επιστημόνων διαφορετικών ειδικοτήτων, γι' αυτό άλλωστε υπάρχουν και εφαρμόζονται προγράμματα σε πολλές χώρες σε συνεργασία με βιβλιοθηκονόμους, παιδαγωγούς, παιδιάτρους, ψυχολόγους. Αυτό που προκύπτει από την εμπειρία μου στη βρεφική βιβλιοθήκη και τις συζητήσεις που είχα με τους γονείς είναι ότι υπάρχει επιθυμία και ανάγκη για μια τέτοια δραστηριότητα, όχι μόνο γιατί γνωρίζουν τα οφέλη της μεγάλωφωνης ανάγνωσης, αλλά γιατί υπάρχει η ανάγκη για έναν χώρο που θα λειτουργεί ως τόπος συνάντησης με αφορμή τα βιβλία, όπου οι σχέσεις θα ξεκινούν από τα βιβλία και θα αναπτύσσονται γύρω από αυτά, όπου θα μπορούν να μοιραστούν την αγάπη τους για το βιβλίο με τα παιδιά τους, αλλά ταυτόχρονα θα έχουν και παρέα, με την οποία θα μπορούν να μοιραστούν και άλλα πράγματα.

Είναι απαραίτητο να ενισχυθεί ο ρόλος της βιβλιοθήκης ως τόπος συνεύρεσης αναγνωστών, πραγματικών και μελλοντικών, γιατί έτσι ικανοποιείται και μια επιπλέον ανάγκη των νέων γονέων, αυτή της πληροφόρησης και της ανταλλαγής απόψεων, της επιβεβαίωσης για τα πράγματα που κάνουν και που συμβαίνουν στα παιδιά τους. Επιπλέον, θα είναι πιο εύκολο να διαδοθεί η ύπαρξη της βιβλιοθήκης και οι αναγνώσεις σε γονείς χαμηλότερων κοινωνικοοικονομικών και μορφωτικών στρωμάτων, που η εξοικείωσή τους με την ανάγνωση είναι ελάχιστη, οι δυνατότητές τους για αγορά βιβλίων πολύ περιορισμένες⁶ και πιθανότατα να μη γνωρίζουν πώς και τι να διαβάσουν στα παιδιά τους.

6. Η αγορά βιβλίων είναι, άλλωστε, ένα πρόβλημα στην Ελλάδα την εποχή της κρίσης ακόμα και για τους γονείς των μεσαίων τάξεων, όπως οι ίδιοι δήλωσαν στα ερωτηματολόγια: «Ο δανεισμός βιβλίων με απαλλάσσει από το οικονομικό βάρος της αγοράς» (μαμά από Ζωγράφου), «Πρόσβαση σε πολλά και διάφορα βιβλία χωρίς να πρέπει να τα αγοράζουμε, κάνουμε οικονομία» (μαμά από Εξάρχεια).

Βιβλιογραφία

- BONNAFÉ, MARIE (2017[1994]). *Τα Βιβλία Κάνουν Καλό στα Μωρά/μπα*. Γρηγόρης Αμπατζόγλου, Μαρία Μπούρη & Χριστίνα Χατζηδημητρίου. Θεσσαλονίκη: ΕνΤόμω-ΣΥΜΕΠΕ.
- FERNALD, ANNE, VIRGINIA A. MARCHMAN, & ADRIANA WEISLEDER (2013). "SES differences in language processing skill and vocabulary are evident at 18 months". *Dev Sci*, 16, 234-248.
- HART, BETTY & TODD R. RISLEY (2003). "The Early Catastrophe: the 30 Million Word Gap by Age 3", *American Educator*, 27(1), 4-7.
- HART, BETTY & TODD R. RISLEY (1995). *Meaningful Differences in the Everyday Experiences of Young American Children*. Baltimore, MD: Brookes Publishing.
- HERB, STEVEN (2001). "Preschool Education through Public Libraries", *School Library Media Research*, 4.
- HIGH, PAMELA C. & PERRI KLASS (2014). "Literacy Promotion: an essential component of primary care pediatric practice", *Pediatrics*, 134(2), 404-409.
- HIRSH-PASEK, K. et al. (2015). "The Contribution of Early Communication Quality to Low-Income Children's Language Success", *Psychological Science*, 26(7), 1071-1083.
- INTERNATIONAL FEDERATION OF LIBRARY ASSOCIATIONS AND INSTITUTIONS (2007). *Guidelines for services to babies and toddlers* IFLA Professional Report 100.
- KALB, GUYONNE R.J. & JAN C. VAN OURS (2013). *Reading to Young Children: A Head-Start in Life?* Melbourne Institute Working Paper No. 17/13.
- MASSARO, DOMINIC W. (2015). "Two Different Communication Genres and Implications for Vocabulary Development and Learning to Read", *Journal of Literacy Research*, 47(4), 505-527.
- MCKECHNIE, LYNNE (2006). "Observations of Babies and Toddlers in Library Settings", *Library Trends*, 55(1), 190-201.
- WEISLEDER, ADRIANA & ANNE FERNALD (2013). "Talking to Children Matters: Early Language Experience Strengthens Processing and Builds Vocabulary", *Psychological Science*, 24(11), 2143-2152.